

Anna Nowak

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

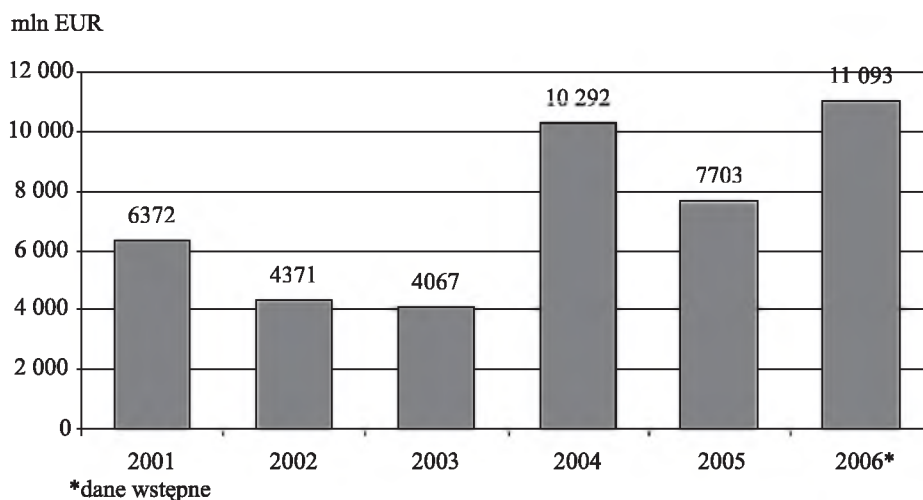
ODDZIAŁYWANIE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA EKONOMICZNEGO POLSKI – ASPEKTY TEORETYCZNE

1. Wstęp

Internacjonalizacja polskiej gospodarki otwiera nowe pokłady możliwości przejawiające się w bardziej efektywnej alokacji zasobów produkcji, swobodniejszym przepływie towarów, kapitałów i nowoczesnej technologii. Niejednokrotnie wpływa pozytywnie na poprawę procesów zarządzania oraz wzrost konkurencyjności podmiotów gospodarczych. Wykorzystanie potencjalnych korzyści w dużym stopniu zależy od prowadzonej wewnętrznie polityki gospodarczej oraz interakcji występujących pomiędzy gospodarką polską i światową. Głównym wyzwaniem stojącym przed państwem „goszczącym” jest zabezpieczenie gospodarki kraju przed niepożądanym wpływem procesów internacjonalizacji. Podstawowym zagrożeniem stało się obecnie uzależnienie gospodarki od czynników zewnętrznych, przejawiające się m.in. coraz wyższymi kosztami dostosowań w wielu obszarach działalności.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do Polski przedstawiony na rys. 1 opisuje dynamikę zjawiska w latach 2001-2006. Według danych Departamentu Statystyki Narodowego Banku Polskiego, w 2006 r. odnotowano największy napływ BIZ do Polski (11 093 mln euro), licząc od początku dekady, i wyższy od wyniku z 2005 r. o 3390 mln euro, tj. o 44% [*Bezpośrednie inwestycje...*, 2007]. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski jest też najwyższy w porównaniu z innymi nowymi krajami Unii Europejskiej, w żadnym z nich BIZ nie przekroczyły progu 6000 mln euro.

Rozwój gospodarczy kraju powiązany jest często z koniunkturą światowej gospodarki. Wydarzenia na międzynarodowych rynkach finansowych czy sytuacja makroekonomiczna w USA, Japonii, czy Unii Europejskiej implikują zmiany w gospodarce narodowej kraju „goszczącego”, prowadząc niejednokrotnie do destabilizacji sytuacji gospodarczej. Właściwa ocena wpływu inwestycji zagranicz-

Rys. 1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce. Napływ kapitału w latach 2001-2006

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatu NBP z dnia 25.04.2007 r. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w 2006 roku. Wartość napływu oraz metodologia badań.*

nych na gospodarkę kraju goszczącego, wykorzystywanie obszarów potencjalnych korzyści oraz ograniczanie możliwości wystąpienia sytuacji zagrożenia destabilizacją gospodarki są współcześnie bardzo ważne. Świadomość skutków oddziaływania BIZ na mikro- i makrootoczenie stanowi solidną podstawę do budowania rozsądnej polityki gospodarczej.

2. Oddziaływanie w mikroskali

Teoria czynników lokalizacyjnych zajmująca się analizą czynników wpływających na przyciąganie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do danego kraju [Dunning, 1981, s. 30-64] stanowi podstawę w rozważaniach nad interakcją między BIZ i na środowiskiem biznesowym w lokalnej i regionalnej skali. Teoria lokalizacji BIZ zaliczana jest do teorii mikroekonomicznych, ponieważ decyzje lokalizacyjne podejmowane są przez przedsiębiorstwo. Pamiętać jednak należy, iż przedsiębiorstwo to działa nie tylko w ramach lokalnego czy regionalnego rynku, często wiele zachęt bądź ograniczeń jest wynikiem oddziaływania polityki makroekonomicznej państwa.

W moim przekonaniu najbardziej adekwatną teorią do analizy wpływu BIZ na ich bliskie otoczenie jest teoria ujmująca twarde i miękkie czynniki lokalizacji [Grabow, Henekel, Hollbach-Groening, 1995, s. 65]. Czynniki twarde stanowią zmienne bezpośrednio związane z działalnością przedsiębiorstwa, wysoce mierzalne. Natomiast czynniki miękkie nie są związane bezpośrednio z działalnością przedsiębiorstwa i stanowią grupę czynników trudno wymiernych (tab. 1).

Tabela 1. Twarde i miękkie czynniki lokalizacji

Kategoria	Czynniki twarde	Czynniki miękkie
Rynek pracy	• podaż wykwalifikowanej siły roboczej • poziom wynagrodzenia	• jakość administracji • możliwość pozyskania pracy i zrobienia kariery • możliwości kształcenia • odległość od miejsca pracy
Infrastruktura działalności gospodarczej	• podaż gruntów i biur • połączenia komunikacyjne • wewnątrzregionalna sytuacja komunikacyjna	• wizerunek okręgów przemysłowych • jakość i wyobrażenia decydentów o gruntach i budynkach • urządzenia komunikacyjne i zaopatrzeniowe w okolicy miejsca pracy • połączenia komunikacyjne
Koszty	• cena gruntów i powierzchni • lokalne opłaty i podatki • lokalne subwencje i dodatki • regionalne nakłady na ochronę środowiska i wywóz śmieci • zaopatrzenie w energię i wodę • wynagrodzenie i uposażenia	• regionalne różnice w pensjach i uposażeniach
Położenie miejsca lokalizacji	• osiągalność ważnych okręgów gospodarczych i rynków	• położenie geograficzne • położenie geopolityczne • osiągalność innych atrakcyjnych regionów
Jakość środowiska	• czystość powietrza (z punktu widzenia produkcji) • nakłady na wodę, deponowanie odpadów, recykling oraz przyjęte w tym zakresie standardy	• klimat, pogoda • czystość powietrza (z punktu widzenia wypoczynku) • jakość wody
Klimat gospodarczy	–	• klimat społeczny • jakość administracji wspierającej gospodarkę • klimat polityczny
Opinie na temat danego miejsca	–	• wizerunek miejsca lokalizacji • wizerunek regionu pod kątem nowoczesności (technologie, usługi) • wizerunek regionu pod kątem prowincja–metropolia • znaczenie historyczne i kulturowe
Kultura	–	• znaczenie miejsca jako ośrodka kulturowego i informacyjnego • sponsoring kultury • oferta kulturalna i wypoczynkowa (teatry, koncerty, muzea, wystawy, scena muzyczna, sztuka, kina)
Jakość życia	–	• występowanie parków • atrakcyjność Starego Miasta i okolic

Źródło: W. Dziemianowicz, B. Jałowiecki, *Polityka miejska a inwestycje zagraniczne w polskich metropoliach*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 23.

Proces podejmowania przez firmy decyzji lokalizacyjnych przebiega wielofazowo i na każdym etapie zasadniczego znaczenie nabierają inne czynniki lokalizacji¹. Nie można jednak w ten sam sposób podzielić zakresu oddziaływania BIZ na otoczenie. Oddziaływanie to odbywa się według schematu sprzężenia zwrotnego, w którym zarówno BIZ, jak i otoczenie dążą do optymalnego dopasowania i generowania zadowalającego wyniku ekonomicznego i społecznego. Dążenia władz samorządowych mające na celu przyciąganie BIZ do danego regionu istotnie wpływają także na klimat inwestycyjny ogółem. W odpowiedzi zatem na oczekiwania BIZ dotyczące optymalnych czynników lokalizacyjnych władze samorządowe dysponują znaczną swobodą w kształtowaniu atrakcyjności lokalnej i regionalnej kraju.

O ile władze lokalne nie mają żadnego wpływu na położenie geograficzne czy też warunki klimatyczne oferowanej lokalizacji, o tyle w zasięgu jurysdykcji samorządowej znajduje się poprawa połączeń komunikacyjnych z otoczeniem (tj. wyposażenie terenów przeznaczonych na inwestycję w jak najlepsze drogi dojazdowe do tras krajowych i międzynarodowych). Również wysoko należy ocenić wpływ władz samorządowych na poziom infrastruktury technicznej – zwłaszcza związanej z ofertą inwestycyjną rozważanej lokalizacji.

Podaż i niska cena siły roboczej rozpatrywana jest nie tylko w kontekście liczby potencjalnych pracowników, ale również jakości siły roboczej. Naturalnym wynikiem funkcjonowania BIZ w danej lokalizacji jest stopniowe dostosowywanie oferty edukacyjnej lokalnych ośrodków szkolenia zawodowego w taki sposób, by zagwarantować inwestorowi odpowiednią liczbę wykwalifikowanej kadry.

Potencjał lokalizacyjny jest oceniany przez inwestora również przez pryzmat oferowanych pomieszczeń produkcyjnych i biurowych utworzonych lub możliwych do zaadaptowania. Pamiętać należy, iż znakomita większość bezpośrednich inwestycji zagranicznych podejmowana jest w ramach inwestycji typu *brownfield*, a zatem z wykorzystaniem istniejących budynków, hal produkcyjnych i rozwiązań infrastrukturalnych. Pozyskiwaniem tego typu dogodnych inwestycyjnie lokalizacji zajmują się firmy deweloperskie. Czynnikiem ten odgrywa ważną rolę przede wszystkim w dużych aglomeracjach. Sceptycznie natomiast należy odnieść się do stosowanych wobec BIZ ulg podatkowych. Nie stanowią one bowiem ani znacznych zachęt inwestycyjnych, ani drastycznych barier. Mogą natomiast przyczyniać się do niezadowolenia społecznego i poczucia niesprawiedliwości podatkowej. Więk-

¹ W pierwszym etapie wyznacza się region lokalizacji i mają tu znaczenie czynniki miękkie, takie jak: wiedza inwestora o regionie czy też doświadczenia innych firm, a także dokonywana jest analiza popytu regionalnego oraz analiza nakładów i wyników w poszczególnych regionach. W drugim etapie wyznaczana jest dokładna liczba miejsc lokalizacji – w tym etapie znaczenia nabierają czynniki twarde związane z kalkulacją kosztów. Dokonuje się wyboru optymalnych lokalizacji, z których w etapie trzecim wybiera się określoną, odnosząc się znów do czynników miękkich, takich jak: korzystny klimat społeczny, kompetencje i operatywność urzędników czy też walory wypoczynkowe danego miejsca.

sza przejrzystość przepisów podatkowych oraz uproszczenie procedur administracyjnych byłoby działaniem bardziej uzasadnionym.

3. Oddziaływanie makroekonomiczne

Pomimo stale powiększającej się liczby entuzjastów obecności inwestorów zagranicznych w rodzimych realiach rynkowych, nie należy bezkrytycznie wierzyć, iż wpływ BIZ na gospodarkę kraju mieć będzie wyłącznie pozytywne skutki. Tabela 2 ujmuje negatywne i pozytywne oddziaływanie BIZ na gospodarkę.

Tabela 2. Skutki oddziaływania BIZ na gospodarkę Polski

Oddziaływanie pozytywne	Oddziaływanie negatywne
Warunki popytu	
wzrost konkurencyjności w zakresie dóbr konsumpcyjnych	- relatywnie niski odsetek inwestycji typu <i>greenfield</i> - import zaopatrzeniowy jako substytut produkcji w Polsce
Czynniki produkcji	
- wysokie nakłady inwestycyjne - szkolenia pracowników - zmiany mentalności siły roboczej - wzrost możliwości eksportowych	- wysoki udział w ujemnym saldzie handlu zagranicznego - wysoki udział inwestycji pracochłonnych - niewielkie reinwestycje zysków - powolny proces modernizacji produkcji - omijanie polskiego systemu podatkowego
Gałęzie przemysłu związane i pokrewne	
- naśladownictwo produktowe - przyciąganie zagranicznych kooperantów i konkurentów - selektywny wzrost potencjału badawczo-rozwojowego	- generalna redukcja sfery B+R - niska skłonność do kooperacji z firmami krajowymi
Strategia i rywalizacja firmy	
- skuteczna prywatyzacja - jakość świadczeń pracowniczych - zmiany organizacyjne - reorientacja kierunków eksportowych	- niski udział polskich komponentów w produktach finalnych - stosowanie praktyk ograniczających konkurencję

Źródło: W. Dziemianowicz, B. Jałowiecki, *Polityka miejska a inwestycje zagraniczne w polskich metropoliach*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 37-38.

Obszary oddziaływania makroekonomicznego bezpośrednich inwestycji zagranicznych inaczej definiuje B. Liberska, agregując je w czterech kategoriach oddziaływania, takich jak: oddziaływanie na rynek kapitałowy i finansowy, bilans handlowy, kierunki restrukturyzacji gospodarki oraz rynek pracy i zatrudnienie [Liberska, 2002, s. 58]. Stanowi to wewnętrznie spójnie, a zarazem pragmatycznie różne

podejście do omawianej problematyki, przyczyniając się do szerszego i bardziej kompleksowego spojrzenia na ten obszar badawczy.

W pierwszym obszarze analizowany jest napływ i odpływ kapitału, transfer i reinwestowanie zysków oraz pożyczki i kredyty terminowe zaciągane w zagranicznych bankach. W tym obszarze istnieje realne zagrożenie, iż państwo utraci kontrolę nad wieloma strategicznymi aspektami działalności gospodarczej, natomiast silna pozycja korporacji może doprowadzić do ograniczenia skuteczności jego polityki makroekonomicznej. Trudności w zarządzaniu podażą pieniądza związane są z transferowaniem kapitałów za granicę czy też dokonywaniem przez korporacje transnarodowe operacji dłużnych w kraju o atrakcyjniejszej stopie procentowej. W ten sposób ograniczeniu może ulegać efektywność krajowej polityki monetarnej. Transferowanie zysków za granicę ma także uzasadniony wpływ na bilans płatniczy kraju. Nie bez znaczenia jest także kwestia stosowania przez korporacje transnarodowe cen transferowych, a w ten sposób oddziaływania na poziom płaconych podatków i przez to zmniejszania dochodów państwa należnych mu z działalności korporacji. Wysoki poziom wymiany handlowej odbywający się w obrębie korporacji stwarza kuszącą okazję do wykorzystywania mechanizmu cen transferowych.

Drugi z analizowanych obszarów dotyczy wpływu BIZ (oraz w szerszym znaczeniu korporacji transnarodowych) na wzrost importu i eksportu. Oddziaływanie BIZ na bilans handlowy zależy w głównej mierze od jego orientacji produkcyjnej, tj. skierowanej na obsługę lokalnego rynku bądź działalność proeksportową. W pierwszym przypadku nadmierny import, zwłaszcza zaopatrzeniowy, może prowadzić do wzrostu deficytu handlowego, dlatego tak ważne są powiązania z lokalnym rynkiem zaopatrzenia w surowce i materiały. Z drugiej strony orientacja proeksportowa stanowi poważne zagrożenie dla lokalnych producentów, którzy jednak po uwzględnieniu warunków konkurencji mogą zostać włączeni w globalne sieci produkcji, dystrybucji i marketingu.

W obrębie wpływu korporacji na kierunki restrukturyzacji gospodarki należy stwierdzić, iż w dużej mierze jest on uwarunkowany charakterem transferowanej technologii. Właściwy i pożądanym dla gospodarki kraju goszczącego jest transfer nowoczesnych technologii i realna możliwość ich implementacji. Decyzje inwestycyjne podejmowane przez korporacje transnarodowe w zakresie inwestowania w określone sektory gospodarki czy też gałęzie przemysłu utrudnia prowadzenie efektywnej polityki przemysłowej i tym samym maleje bezpośredni udział państwa w wytyczaniu pożądaných kierunków restrukturyzacji gospodarki.

Analiza oddziaływania BIZ pod względem ich wpływu na rynek pracy odbywa się zarówno w odniesieniu do liczby, jak i jakości tworzonych miejsc pracy. Oddziaływanie to, oprócz bezpośredniego zatrudnienia, zwłaszcza w przemyśle przetwórczym, ma swój pośredni aspekt, przyczyniając się do tworzenia miejsc pracy w lokalnych przedsiębiorstwach, zajmujących się dostarczaniem surowców lub komponentów, a także świadczeniem różnego rodzaju usług. Pozytywną i pożąda-

ną cechą korporacji transnarodowych jest tworzenie nowych miejsc pracy bądź podnoszenie kwalifikacji pracowników przekładające się na wzrost jakości siły roboczej. Nie należy jednak zapominać o mogących wystąpić negatywnych skutkach umiejscowienia BIZ w danej lokalizacji. Korporacje transnarodowe przenoszą swoje inwestycje do krajów o stosunkowo niskich płacach, podatkach i względnie liberalnych regulacjach prawnych (zwłaszcza dotyczących ochrony środowiska naturalnego, warunków pracy, zdrowia i opieki społecznej).

4. Podsumowanie

Konkludując, relacje między systemami gospodarczymi krajów goszczących a korporacjami transnarodowymi przejawiające się w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych zależą od siły przetargowej państw rozwijających się i ich zdolności do budowania trwałych i stabilnych relacji z partnerami zagranicznymi. Zapewnienie atrakcyjnych warunków funkcjonowania inwestycji warunkuje udział korporacji transnarodowych, te zaś przyczyniają się do realizacji regionalnych planów rozwojowych. Głównym problem polityki gospodarczej pozostaje pogodzenie interesów większego zaangażowania kapitału zagranicznego i osiągania pożądaných celów rozwojowych, takich jak ustalenie właściwych kierunków restrukturyzacji gospodarki, zmniejszanie bezrobocia, wspieranie przemian technologicznych, ochrona środowiska i innych celów społeczno-gospodarczych.

Literatura

- Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w 2006 roku. Wartość napływu oraz metodologia badań*, Komunikat NBP z dnia 25.04.2007 r.
- Dunning J.H., *Explaining the International Direct Investment. Position of Countries: Towards a Dynamic or Developmental Approach*, „Weltwirtschaftliches Archiv” 1981 nr 1.
- Dziemianowicz W., Jąłowicki B., *Polityka miejska a inwestycje zagraniczne w polskich metropoliach*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004.
- Grabow B., Henekel D., Hollbach-Groening B., *Weiche Standortfaktoren*, Schriften des Deutschen Institut für Urbanistic, Stuttgart-Berlin-Köln 1995.
- Liberska B., *Globalizacja, mechanizmy i wyzwania*, PWE, Warszawa 2002.
- Pilarska C., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii*, AE, Kraków 2005.
- Stiglitz J.E., *Wizja sprawiedliwej globalizacji*, PWN, Warszawa 2007.
- Szczepkowska-Flis A., *Klimat inwestycyjny – konieczne i wystarczające czynniki determinujące napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, [w:] *Ład instytucjonalny w gospodarce*, t. 2, B. Polaszkiewicz, J. Boehlke (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006.

**THE INFLUENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT (FDI)
ON BUILDING ECONOMIC ENVIRONMENT IN POLAND
– THEORETICAL ASPECTS**

Summary

In the article, the author makes a survey concerning the Foreign Direct Investment influence on the Polish national economy. The paper presents micro- and macro-scale approaches to this problem. The author also indicates positive and negative effects of FDI on the economy. The author focuses on correlation between aspirations and expected goals.